

Maciej Drabiński

Uniwersytet Warszawski

Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych¹

ORCID: 0000-0003-2161-6165

SENS I ZNACZENIE POLITYK PREFIGURACYJNYCH. PRZYPADEK HISZPAŃSKIEGO RUCHU ANARCHISTYCZNEGO

■ WPROWADZENIE

Chociaż korzenie polityk prefiguracyjnych (względnie „polityk prefiguracji” lub „polityk prefiguratywnych”, ang. *prefigurative politics*) – rozumianych zarówno jako orientacja bądź strategia polityczna, jak i sposób myślenia o polityce oraz o procesie zmiany społecznej – drzemają jeszcze w XIX- i XX-wiecznym anarchizmie (Boggs 1977: 382), to samo to pojęcie upowszechniło się w naukach społecznych relatywnie późno, bo dopiero w latach siedemdziesiątych XX wieku. Uzasadnione wydaje się wiązanie tego z postępującym rozczarowaniem części lewicowych środowisk w latach sześćdziesiątych oraz siedemdziesiątych XX wieku głównymi siłami lewicy, które zaczęły jawić im się jako niezdolne do dokonania realnych przekształceń społeczno-ekonomicznych, a także politycznych. Towarzyszyły temu różnorodne spory ideowe, w tym dotyczące strategii procesu zmiany społecznej, co stymulowało rozwój nowych, jak i zwiększało znaczenie dotychczas mniej liczących się ruchów oraz praktyk politycznych, jak polityk prefiguracyjnych. W tym kontekście omawiana orientacja zrywała z dominującymi, skupionymi na władzy państwowej i zabieganiu o nią, schematami działań politycznych oraz wizjami zmiany społecznej, a co za tym szło, rezygnowała z aspiracji zmierzających do jej zdobycia i utrzymania (niezależnie od sposobu, w jaki miałyby to zostać uczynione), by następnie w sposób odgórny (władczy) „zmieniać świat” (tj. za pomocą aparatu państwa). W nawiązaniu do jednego ze sposobów rozumienia polityki w politologii, podejście to określić można „kratocentrycznym” lub za Immanuelem Wallersteinem „dwuetapową strategią” (2002: 30), względnie – z racji powszechności tej perspektywy – po prostu konwencjonalnym podejściem politycznym. W jego obrębie wyróżnić można dwie ogólne tendencje – reformistyczną oraz rewolucyjną, która obejmuje również postawy nawiązujące do koncepcji „podwójnej władzy”

---

¹ E-mail: drabcio@gmail.com

i dążenie do przejęcia władzy przez konstruowane w procesie rewolucyjnym kontrinstytucje. W odróżnieniu od kratocentrycznych podejść, polityki prefiguracyjne zamiast aspirować do dokonania zmiany politycznej, gospodarczej oraz społecznej za pośrednictwem państwa, zakładają oddolną (niewładczą) wizję takiej zmiany, co koresponduje z odmienną hierarchią wartości, postawami, priorytetami, motywami czy też ocenami efektywności podejmowanych działań politycznych, jak i naturalnie samym ich repertuarem. Pomimo tego, iż w ostatnich latach można zaobserwować ponowny wzrost zainteresowania tak wśród amerykańskich, jak i europejskich politologów oraz socjologów (w szczególności skupiających się na badaniu ruchów społecznych) omawianą orientacją (na co wpływ posiadała m.in. obecność prefiguracyjnych tendencji w szeregu najnowszych ruchów społecznych, jak np. ruchach alterglobalistycznych), to w polskiej politologii polityki prefiguracyjne pozostają niemal nieobecne. Nie z innego powodu ambicją niniejszego artykułu jest wypełnienie tej „luki” wraz z uwypukleniem specyfiki tego podejścia.

Praktyczny wymiar tej strategii przedstawiany jest na przykładzie postaw i działań hiszpańskiego ruchu anarchistycznego do momentu wybuchu wojny domowej oraz rewolucji społecznej (1936), co wiąże się z tezą tekstu, iż polityki prefiguracyjne (aczkolwiek w nieuświadomiony i nienazwany sposób) stanowiły integralny oraz istotny element myślenia o procesie zmiany społecznej w hiszpańskim ruchu anarchistycznym. Oznacza to, iż artykuł mierzy się równocześnie z problemem znaczenia polityk prefiguracyjnych w hiszpańskim ruchu anarchistycznym, a pośrednio także z ich genealogią. W tym kontekście tekst uwzględnia również strukturę i działania anarchosyndykalistycznej Krajowej Konfederacji Pracy (Confederación Nacional del Trabajo, CNT), największej organizacji anarchistycznej w historii, jak i największego lub prawie największego związku zawodowego w Hiszpanii przed wybuchem wojny domowej. Konfederacja – jak organizacja bywa określana, a jej członkowie oraz sympatycy mianem *cenetistas* – ukształtowała się pomiędzy 1910 a 1911 rokiem. Początkowo nie był to *stricte* lub wyłącznie anarchistyczny związek zawodowy. Niemniej dominujące (acz niejednolite) wpływy anarchistyczne potwierdzone zostały podczas kongresu organizacji w 1919 roku, na którym zaprobowano komunizm wolnościowy jako ostateczny cel. Pozycja wolnościowców w kolejnych latach ulegała wzmocnieniu, na co nie bez wpływu było powstanie w 1927 roku Iberyjskiej Federacji Anarchistycznej (Federación Anarquista Ibérica, FAI), która za cel stawiała sobie między innymi wpływanie i dbanie o anarchistyczną linię polityczną Konfederacji.

Charakter artykułu powoduje, iż wykorzystywane są głównie metody jakościowe, jak analiza materiałów źródłowych oraz literatury przedmiotu, a także metoda porównawcza. Pierwsza część tekstu poświęcona jest zdefiniowaniu samych polityk prefiguracyjnych i omówieniu ich najważniejszych właściwości. Następna koncentruje się na zagadnieniu oddziaływania aktorów politycznych, stosujących polityki prefiguracyjne, na istniejące reżimy polityczne oraz możliwości

dokonania przez nich szerszej zmiany społecznej. Kolejno niezbędne jest przybliżenie prowadzonych przez hiszpańskich anarchistów polityk prefiguracyjnych, począwszy od znaczenia wolnych szkół, poprzez alternatywny system medialny, skończywszy na prefiguracyjnym charakterze syndykatów w Konfederacji. Artykuł zamyka zaś problematyka relacji rewolucji społecznej z anarchistycznymi politykami prefiguracyjnymi, co jednocześnie wskazuje, iż tekst obejmuje okres do wybuchu wojny domowej i rewolucji społecznej w Hiszpanii, wraz z uwzględnieniem tych wydarzeń.

■ WŁAŚCIWOŚCI POLITYK PREFIGURACYJNYCH

Współczesne rozumienie polityk prefiguracyjnych zostało w dużym stopniu ukształtowane przez amerykańskiego politologa oraz powiązane z otwartym marksizmem myśliciela Carla Boggsa, który stosował to pojęcie w odniesieniu do działań danego aktora politycznego, kiedy „(...) ostateczne cele wyrażane są w rewolucyjnym procesie jako takim” (1977: 359), bądź do „(...) urzeczywistniania w trwającej praktyce politycznej ruchu tych form relacji społecznych, podejmowania decyzji, kultury i doświadczenia ludzkiego, które są ostatecznym celem” (1977/2010). Nawiązując do Boggsa, Wini Breines wskazywała, iż jednym z centralnych zadań implikowanych przez polityki prefiguracyjne jest „tworzenie oraz utrzymywanie w praktyce życiowej ruchu, relacji i form politycznych, które «prefigurują» oraz urzeczywistniają pożądane społeczeństwo” (1989: 6). Ponadto, jak zauważyła Darcy Leach, podejście to opiera się na przekonaniu o tym, iż rezultaty działań danego aktora stanowią następstwo stosowanych przez niego środków (2013: 1).

Pozwala to wyróżnić podstawowe właściwości omawianej strategii. Pierwszą z nich jest troska prefiguracyjnie zorientowanego aktora politycznego o zachowanie zgodności pomiędzy wykorzystywanymi środkami a przyjętymi celami, które ten pragnie urzeczywistnić (automatycznie winno wiązać się to również z kongruencją z wyznawanymi wartościami, ideami i kulturą) (Franks 2003: 20, 22; Leach 2013: 1; Yates 2014: 3), co może nawet prowadzić do zrównania bądź nierozróżniania środków oraz celów. Oznacza to zarazem zerwanie z maksymą, iż „cel uświęca środki” (Yates 2014: 3), co łączy się z nadaniem pierwszeństwa hołdowanym wartościom ponad instrumentalną efektywnością (Leach 2013: 1). Tym samym polityki prefiguracyjne występują przeciwko konsekwencjonizmowi (konsekwencjalizmowi), odznaczając się szeroko rozumianą etyką deontologiczną, acz część badaczy – jak np. związany z anarchizmem filozof i badacz Benjamin Franks – podważa ten ostatni aspekt (2003: 25 i 26). Niemniej aktorzy stosujący polityki prefiguracyjne rezygnują z poglądu, iż za kryterium skuteczności podejmowanych działań należy uważać wyłącznie to, jak konkretne przedsięwzięcia przybliżyły ich do realizacji celów, zamiast tego staje się nią również zgodność deklaracyjnych zasad z praktyką ruchu. Dlatego ustanawiana przez danego aktora politycznego struktura organizacyjna,

wdrożone mechanizmy podejmowania decyzji zbiorowych czy stosowane metody działań zbiorowych winne odzwierciedlać pożądane przez niego relacje oraz formy życia społecznego, kulturę i cele, a co za tym idzie także wyznawane wartości oraz idee. Ujmując bardziej obrazowo, podejście to zakłada, iż nie można zbudować demokratycznego świata za pomocą niedemokratycznych środków, analogicznie jak egalitarnego i wolnego świata poprzez hierarchiczne oraz autorytarne metody.

Żądanie dotyczące nierozdzielania środków i celów – z czym koresponduje przekonanie o tym, iż następstwa działań stanowią konsekwencję stosowanych środków – pozwala jednocześnie interpretować polityki prefiguracyjne jako próbę wyłamania się z – zazwyczaj nieuświadomionej – tendencji do reprodukcji stosunków dominacji wśród ruchów politycznych oraz społecznych (Cornish i in. 2016: 117). Można to uznać za kolejną cechę analizowanego podejścia (Boggs 1977/2010). Toteż zdaniem zwolenników polityk prefiguracyjnych dotychczasowe próby dokonania zmiany społecznej kończyły się fiaskiem nie z powodu „zdrady” ideałów przez rewolucjonistów (a przynajmniej nie tylko), lecz z racji rozdzielenia środków od celów, co prowadziło do odtworzenia stosunków dominacji w samym ruchu rewolucyjnym (Gordon 2005:116), a co za tym szło, reprodukcji stosunków dominacji w rezultacie procesu zmiany. Zarazem podejście to uchronić ma przed sytuacją, kiedy to środek (jak np. przejęcie władzy) staje się celem dla danego aktora, co ostatecznie uniemożliwia dokonanie realnej zmiany społecznej.

Następną właściwością jest tworzenie przez prefiguracyjnie zorientowanego aktora zrębów nowego i pożądanego porządku społecznego „w skorupie starego świata”, co miałoby go zapowiadać. W najbardziej podstawowym ujęciu wiąże się to z konstytuowaniem nowych, mogących przybrać faktycznie dowolny kształt, instytucji, które odpowiadają obranym celom, wizjom, relacjom społecznym oraz wartościom, a które miałyby jednocześnie stanowić alternatywę dla tych oficjalnych, tworząc w ten sposób „wyłomy” w starym porządku i „enklawy” nowego (Boggs 1977/2010; Breines 1980: 421; Holloway 2003; Gordon 2008: 34–35; Dixon 2012: 36, 43; Leach 2013: 1; Yates 2014: 1; Cornish i in. 2016: 116). W praktyce właściwość tę odnieść można także do organizacji ruchu danego aktora politycznego. Jeżeli ten bowiem odzwierciedla upragniony porządek społeczny lub w swojej formule tworzy „wolne przestrzenie” oraz pozwala na eksperymentowanie, to uzasadnione jest uznawanie go za formę zarodka pożądanego społeczeństwa. Jest to też o tyle istotne, że orientacja ta nadaje szczególną rangę tworzeniu alternatyw poprzez eksperymentowanie „w ramach działań związanych z mobilizacją lub praktykami dnia codziennego”, co połączone ma być z „próbami zapewnienia ich przyszłego znaczenia politycznego”, jak przekonywał Luke Yates (2013:13). Wedle badacza starania te odbywają się poprzez pięć procesów: (1) wspomniane eksperymentowanie, (2) kształtowanie i upowszechnianie perspektyw politycznych (np. rozwijanie alternatywnego systemu medialnego, wiedzy, aparatu krytycznego oraz analitycznego), (3) tworzenie nowych norm zbiorowych, (4) materialną

konsolidację (w celu wzmocnienia stworzonych przez siebie norm i kultury), a także (5) dyfuzję (Yates 2014: 2, 13 i 14). Uwypukla to rangę konstytuowania nowej – wyrażającej pożądane wartości, relacje społeczne oraz etykę – kultury w tym podejściu. Warto również zaznaczyć, iż powstające instytucje często przywiązują wagę do demokratyzacji i różnych wariantów radykalnej demokracji (Boggs 1977/2010; Leach 2013: 1), co jest na tyle istotne, iż można to uznać za kolejną cechę omawianej orientacji (Breines 1980: 421).

Polityki prefiguracyjne poprzez tworzenie alternatywnych instytucji oraz organizacji antycypują przyszły porządek w skali mikro. Równocześnie powstające ciała, z racji bycia enklawami społeczeństwa jutra, z jednej strony mogą stanowić źródło legitymizacji politycznej dla tego porządku (Boggs 1977/2010), z drugiej zaś stwarzają sposobność doświadczania nowego świata „tu i teraz”. Wobec tego polityki prefiguracyjne pozwalają znieść różnicę pomiędzy działalnością w teraźniejszości a celami w przyszłości (Maekelbergh 2011: 4). Sprawia to zarazem, iż realizacja pożądanej zmiany nie jest odkładana na bliżej nieokreślony czas (np. do momentu uzyskania wpływu instytucjonalnego lub przejścia władzy politycznej), ale jest ona urzeczywistniania bezpośrednio oraz samodzielnie (bez pośredników w postaci np. systemu reprezentacji i państwa), a także oddolnie przez samych zainteresowanych (Maekelbergh 2011: 4; Leach 2013: 1). Tym samym umożliwiają one aktorom politycznym żyć oraz działać w zgodzie z własnymi wartościami i ideami, czy też eksperymentować z rozwiązaniami, dając poczucie realności obranych celów. Jednocześnie wyrażają one krytykę, a w skrajniejszych przypadkach negację, istniejącego porządku.

W świetle powyższego nie powinno dziwić, iż kolejnymi cechami charakteryzującymi to podejście są: krytyka partii politycznych oraz tradycyjnych związków zawodowych jako instytucji o centralistycznej naturze, których zmagania prowadzić mają do reprodukcji stosunków dominacji (Boggs 1977/2010); faworyzowanie antypolityczności rozumianej jako zakwestionowanie konwencjonalnej walki politycznej (tj. kratocentrycznego podejścia) w ramach istniejącego porządku politycznego i pragnienia zdobycia władzy politycznej w państwie; a także zaprzestanie wiązania procesu zmiany społecznej z instytucją państwa. Zgodnie bowiem z tą strategią (a przynajmniej krańcowym jej odczytywaniem, obecnym w jej typie idealnym) „świata nie można zmienić poprzez państwo” (Holloway 2002: 19), celem pozostaje zaś zastąpienie tej instytucji, jak i całego ładu, „ludowymi instytucjami”, jak wskazywał Boggs. Dlatego, co podkreślił politolog, strategia prefiguracyjna sprzeciwia się etatyzmowi oraz autorytaryzmowi, zmierzając do ich likwidacji, a w swych skrajnych wariantach występuje przeciwko każdej formie dominacji (1977/2010). Równocześnie zakwestionowanie konwencjonalnej działalności politycznej przez aktorów prefiguracyjnych może wiązać się z zaaprobowaniem – charakteryzującej anarchizm – akcji bezpośredniej, która również wyraża prefiguracyjną logikę, jak przekonywał Franks (2003: 18).

■ NASTĘPSTWA POLITYK PREFIGURACYJNYCH

Można wskazać, iż cechą charakteryzującą strategię prefiguracyjną – przynajmniej w jej idealnej formule – pozostaje nie tyle dążenie do obalenia istniejącego ładu bądź przejęcie kontroli nad nim w celu odgórnego jego zmieniania, co jego zastąpienie poprzez oddolnie kształtowane prefiguracyjne alternatywy. W tym ujęciu powstające „pęknięcia”, np. w porządku kapitalistycznym, których ustanawianie i poszerzanie za cel uważał współczesny propagator polityk prefiguracyjnych oraz myśliciel powiązany z marksizmem autonomistycznym John Holloway (2010: 51), miałyby tworzyć „materialną podstawę dla możliwej radykalnej zmiany”, w związku z czym zmiana społeczna byłaby następstwem „ledwie widocznego procesu transformacji w codziennych aktywnościach milionów ludzi” (2010:12). Toteż w pewnym momencie mogłaby wykształcić się sytuacja, w której to powstający oddolnie nowy porządek i ten oficjalny nie będą mogły koegzystować obok siebie, przez co jeden będzie musiał zastąpić drugi (Bookchin 1999/2000).

Jednakże, jak wynika z analizy Antona Törnberga, możliwości polityczne dla dokonania zmian społecznych oraz politycznych zależne są zarówno od poziomu stabilności istniejącego reżimu, jak i presji wywieranej przez aktorów stosujących polityki prefiguracyjne. W tym też ujęciu szwedzki socjolog wyróżnił następujące scenariusze potencjalnej zmiany społecznej: reprodukcję, adaptację (podtypy: represję, odgórna zmiana, dokooptowanie), rekonfigurację, przeregulowanie, zastąpienie (*regime substitution*), a także scenariusze mieszane. W przypadku, kiedy ład jest stabilny, to innowacje oraz zmiany zachodzące wskutek polityk prefiguracyjnych będą funkcjonowały głównie w swoich enklawach, nie zagrażając porządkowi (model reprodukcji, np. Christiania w Kopenhadze). Jednakże jeżeli reżim pozostaje umiarkowanie zdestabilizowany, istnieje prawdopodobieństwo, że ten w celu ograniczenia napięć wewnętrznych i własnej stabilizacji wdroży część rozwiązań tworzonych przez aktorów prefiguracyjnych (model adaptacji). Niemniej istniejąca presja nie jest w stanie doprowadzić do jego zmiany. Powstające prefiguracyjne alternatywy nie są bowiem wystarczająco rozwinięte w swych enklawach, a ład pozostaje silny oraz może poddać represjom kształtujące się alternatywy. Dlatego w modelu adaptacyjnym socjolog wymienił trzy możliwe ścieżki: represji (prefiguracyjne alternatywy poddawane są represjom zanim wystarczająco się rozwiją, np. programy wsparcia ze strony Partii Czarnych Panter), odgórnej zmiany (prefiguracyjne innowacje wdrażane są w formie reform przez reżim w taki sposób, aby nie zagrażało to jego istnieniu, np. kapitalistyczna subsumpcja żywności ekologicznej) i dokooptowanie (aktorzy prefiguracyjni wpasowują swoje innowacje w ramy istniejącego porządku, np. losy niemieckiej Partii Zielonych). Reżim może również włączać w celu własnego usprawnienia, pozornie dostosowujące się do ram porządku, innowacje tworzone przez aktorów prefiguracyjnych, które mogą

ostatecznie stanowić asumpt do zmian podważających jego istnienie (model rekonfiguracji, np. ruch *copyleft*) (Törnberg 2021: 92–102).

Możliwości polityczne dla zastąpienia istniejącego ładu pojawią się przede wszystkim w sytuacji znaczącej destabilizacji istniejącego porządku, która może być wzmacniana przez nacisk oraz napięcia generowane przez same – wystarczająco silne w swych enklawach i gotowe do „wyjścia” poza ich granice – polityki prefiguracyjne, które w sposób oddolny nie tylko demonstrują własną efektywność, ale także rozwiązują określone problemy społeczne. Wskazuje to jednocześnie, że aby do tego doszło, alternatywne instytucje muszą być dostatecznie rozwinięte (urealniona musi zostać „radykalna innowacja” w wolnych przestrzeniach). Wówczas to – aczkolwiek sam efekt będzie zależny również od reakcji istniejącego ładu oraz jego wewnętrznej konfiguracji – może pojawić się możliwość polityczna dla dokonania swoistej „zmiany skali” przez prefiguracyjnych aktorów, rozumianej w tym wypadku jako wyjście poza swoje enklawy (poziom mikro), co wiązałoby się z wyparciem i zastąpieniem przez nie oficjalnych struktur, instytucji oraz rozwiązań (model zastąpienia, np. powstanie neozapatystów w Meksyku). Jednakże w sytuacji, kiedy alternatywne instytucje tworzone przez prefiguracyjnego aktora nie są wystarczająco rozwinięte lub zostają one w jakiś sposób ograniczone, nie będzie możliwa całkowita zmiana i urzeczywistnienie w pełni nowego porządku. W takiej sytuacji może nastąpić rywalizacja oraz walka pomiędzy aktorami i alternatywnymi projektami o to, kto ostatecznie zdominuje oraz ustanowi nowy reżim. Do tego momentu równocześnie mogą następować zmiany podążające w różnych kierunkach (model przeregulowania, rewolucja w Egipcie w 2011 roku, wojna domowa i rewolucja w Hiszpanii w 1936 roku) (Törnberg 2021: 91 i 92, 96 i 97).

Zaproponowane przez Törnberga ujęcie demonstruje, iż strategię prefiguracyjną można uznać za formę innowacji, która dodatkowo wpływa na samego aktora oraz możliwości realizacji zakładanych przez niego celów politycznych bądź uzyskania wpływu na istniejący reżim polityczny w określonych kontekstach politycznych (zwłaszcza silnej destabilizacji porządku) poprzez niewładcze formy działania, które podważają kratocentryczną logikę. Generalnie jednak sprawczość polityczna, czy mówiąc inaczej, możliwości wpływu i dokonania zmiany społecznej w szerszej skali wskutek polityk prefiguracyjnych pozostają nader ograniczone. To, wraz z uwypukleniem odmiennej postawy oraz hierarchii priorytetów, nakazuje przypuszczać, iż adaptacja omawianej orientacji przez konkretnych aktorów motywowana pozostaje głównie względami aksjologicznymi bądź ideologicznymi, z czym wiąże się odmienna kultura polityczna rzutująca na sposób postrzegania polityki, efektywności działań politycznych i zmiany społecznej.

■ POLITYKI PREFIGURACYJNE W HISZPAŃSKIM RUCHU ANARCHISTYCZNYM

Tradycja polityk prefiguracyjnych była żywa w hiszpańskim ruchu wolnościowym na długo jeszcze przed powstaniem CNT. W tym też sensie, jak zauważał odnoszący się do postawy Federacji Robotników Regionu Hiszpanii (Federación de Trabajadores de la Región Española, organizacja istniała w latach 1881–1888) George Esenwein, wolnościowcy „zamiast koncentrować się na budowie własnej bazy związkowej, zaczęli kłaść fundamenty pod społeczeństwo robotnicze oparte na anarchistycznych wartościach oraz przekonaniach” (Esenwein 1989: 124). Wiązało się to z jednoczesnym pragnieniem separacji klasy robotniczej od instytucji państwa, ale i oficjalnej kultury, uniemożliwiając w ten sposób integrację mas z istniejącym porządkiem. Generalnie anarchiści przywiązywali istotną wagę do kultury. W konsekwencji od stworzenia nowej oraz stojącej w opozycji do tej oficjalnej przynajmniej część wolnościowców uzależniała możliwość wybuchu rewolucji i tryumfu komunizmu wolnościowego, albowiem – jak pisali czołowi ideolodzy argentyńskiego oraz hiszpańskiego ruchu anarchosyndykalistycznego z pierwszej połowy XX wieku, Emilio López Arango i Diego Abad de Santillán –

stworzenie wartości etycznych zdolnych wykształcić w proletariacie niezależne od cywilizacji burżuazyjnej rozumienie problemów społecznych, umożliwi nam ustanowienie niezniszczalnych podstaw dla rewolucji antykapitalistycznej oraz antymarksylistowskiej, [czyli] rewolucji, która zniszczy rządy wielkiego przemysłu i potężnych trustów finansowych, przemysłowych oraz handlowych (López Arango, Abad de Santillán 2014: 59).

Analogiczne podejście obecne było także w szeregach Konfederacji. Zasadniczo bowiem dla części *cenetistas* oczywistym wydawało się, iż zręby nowego świata muszą istnieć jeszcze w tym istniejącym, co wprost chociażby stwierdzał w odniesieniu do spółdzielczości, kultury i edukacji Joan Peiró i Belis (Juan Peiró), jeden z liderów CNT, pisząc: „musimy stworzyć nasz własny świat w samym wnętrzu kapitalistycznego świata, lecz nie na papierze w formie liryzmu oraz zadumy filozoficznej, ale również na ziemi, [w wymiarze] praktycznym, rozbudzając prawdziwą wiarę² w nasz dzisiejszy i jutrzejszy świat” (Peiró 1930: 31), co sugeruje prefiguracyjną perspektywę związkowego lidera. Zatem, jak można wnioskować, powstanie nowej kultury stanowić miało zarodek nowego społeczeństwa w sferze duchowej, analogicznie jak tworzone organizacje oraz instytucje miały być embrionami nowej organizacji społeczno-ekonomicznej. Nie z innego powodu anarchiści, jeszcze w XIX wieku, zakładali liczne koła robotnicze (*circulos*), centra robotnicze (*centros*

---

² Bądź zaufanie (*confianza* w oryg.).

obreros), ateneosy [stowarzyszenia], kawiarnie, bary i tytuły prasowe, a także kładli nacisk na rozwój własnego szkolnictwa, tak dla dzieci oraz młodzieży, jak i dorosłych, które wraz z syndykatami miały nie tylko konstytuować oraz szerzyć nową kulturę, ale również stanowić załączki nowego świata.

Ujmując rzecz najbardziej ogólnie jak to możliwe, anarchistyczna kultura i aksjologia opierała się (naturalnie, nadal to czyni) na absolutnym oraz nierozdzielnym względem siebie interpretowaniu wolności i równości. Towarzyszyło temu dostrzeżenie źródeł dominacji oraz wszelkich asymetrii w bogatej gamie czynników, relacji, praktyk czy systemów. Stanowi to o powodzie, czemu proces emancypacji anarchiści postrzegali szeroko i dlatego nadawali tak istotne znaczenie konstytuowaniu nowej kultury, stojącej w opozycji wobec tej oficjalnej czy ustanawianiu nowych – odzwierciedlających anarchistyczną aksjologię – stosunków społecznych. Nader istotnym elementem anarchistycznej aksjologii oraz kultury było dążenie do odzyskania lub uzyskania przez jednostki i społeczeństwo sprawstwa, poczucia własnej siły oraz podmiotowości. Rzutowało to na anarchistyczne organizacje, które były oparte na aktywnym uczestnictwie swych członków i równości, radykalnych formach demokracji wewnętrznej (samorządności, *autogestión*), niewielkiej biurokratyzacji oraz formalizacji, a także oddolności (federalizm), co jednocześnie wyrażało troskę o zgodność pomiędzy środkami a celami, jak i odzwierciedlało pożądaną organizację społeczeństwa przyszłości. Współgrało z tym przekonanie o tym, że to lud musi samodzielnie się wyzwolić, a także zakwestionowanie postulatu przejęcia władzy politycznej w państwie oraz posłużenia się tą instytucją jako narzędziem w procesie zmiany społecznej. Generalnie dawało to wyraz charakteryzującemu anarchizm przekonaniu o niemożliwości stworzenia wolnego, egalitarnego i bezpiecznego społeczeństwa za pośrednictwem hierarchicznych, a także autorytarnych organizacji.

Anarchistyczny styl życia również bywał odmienny, zwłaszcza tych najbardziej oddanych sprawie wolnościowców. Ci bowiem unikali, co również propagowali, palenia tytoniu oraz picia alkoholu, przeciwstawiali się hazardowi i prostytucji, a niekiedy nawet decydowali się na dietę wegetariańską (Guérin 1970: 123; Joll 1980: 223; Smith 2002: 33, 2007: 160). Oprócz tego promowano posługiwanie się językiem esperanto, np. poprzez tworzenie stowarzyszeń realizujących ten cel (jak np. Grupo Laborista Esperantista de Valencia) czy prowadzenie kursów nauki tego języka. Wielu anarchistom jawił się on bowiem jako język przyszłości, który mógł przybliżyć realizację idei braterstwa czy znieść podziały bądź bariery narodowe („Tierra y Libertad” 1934: 4; Navarro 2004: 94 i 95). Naturalnie, nie oznacza to, iż anarchistyczna kultura była homogeniczna oraz całkowicie spójna. W istocie istniało wiele różnych tendencji w jej obrębie, a ona sama mogła jednocześnie pomieścić np. tworzenie barów, jak i propagowanie niespożywania alkoholu. Co nie mniej istotne, samo dążenie do stworzenia nowych relacji społecznych oraz kultury stanowiło także jeden z filarów dla przekonania o konieczności dokonania

transformacji w sferze obyczajowej (odnosiło się to m.in. do zagadnienia wolnej miłości czy kontroli urodzeń, przy czym nie istniał konsensus odnośnie kształtu nowej etyki seksualnej), współpracując z nierzadką otwartością na eksperymenty (czego wyrazem była m.in. życzliwość wielu anarchistów wobec naturyzmu). Manifestowało się to jednak silniej poza Konfederacją (Cardenal 1907; Aristófanos 1908; Pérez 1910; Guérin 1970: 123; Ackelsberg 1993: 368; Cleminson 1995: 259–263, 1999: 109, 2003: 118 i 119, 2008: 165–167; Nash 1999: 38 i 39; Ibáñez 2005: 258–260; Saornil 2005: 464; Turbutt 2022: 1–19; Navarro 2004: 362).

Kluczowym elementem anarchistycznych polityk prefiguracyjnych związanych zarówno z tworzeniem, jak i rozpowszechnianiem nowej kultury, a także budowaniem enklaw pożądanego porządku, były wolne szkoły, które równocześnie pomagały w konstruowaniu oraz szerzeniu krytycznych analiz. Należy przy tym wskazać, iż ogółem anarchiści postrzegali rozwój nauki i upowszechnianie wiedzy jako ważną część procesu emancypacji oraz dążenia do urzeczywistnienia komunizmu wolnościowego, traktując rozwój intelektualny (w tym niezależny i krytyczny sposób myślenia) nie tylko jako warunek niezbędny dla rewolucji (niekiedy uznając wręcz, iż sama edukacja doprowadzi do rewolucji), ale również dla osiągnięcia przez każdą jednostkę poczucia własnej autonomii, godności czy szczęścia. Przywiązanie wolnościowców do tworzenia niezależnych instytucji edukacyjnych oraz kulturowych było tym istotniejsze, że jedną z najważniejszych kwestii społecznych w Hiszpanii pozostawał analfabetyzm. Anarchiści zainteresowali się edukacją już w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XIX wieku. Niemniej rozkwit wolnościowej oświaty nastąpił dopiero na początku XX wieku, na co niewątpliwie wpływ posiadały zarówno koncepcje, jak i działania Francisca Ferrera Guardií (kat.: Francesc Ferrer i Guàrdia), katalońskiego pedagoga oraz założyciela pierwszej Nowoczesnej Szkoły (*Escuela Moderna*) w 1901 w Barcelonie. Następnie w okresie I wojny światowej i w pierwszych miesiącach po jej zakończeniu silniejsze zainteresowanie szkolnictwem przejawiać zaczęła Konfederacja. Przykładowo w Barcelonie powstało wówczas kilka nowych ośrodków oświatowych oraz kulturowych, co jednak nie przełożyło się na długofalowy i istotny wzrost liczby anarchistycznych szkół. Kolejnym okresem, kiedy *cenetistas* zaczęli szczególnie silnie interesować się szkolnictwem oraz działalnością kulturową, były czasy dyktatury Miguela Primo de Rivery (1923–1930), co z jednej strony wynikało, wskutek represji, ze zmian w kontekście politycznym i ograniczenia możliwości politycznych dla prowadzenia działań rewindykacyjnych oraz rewolucyjnych, z drugiej zaś z rosnącego znaczenia młodszych pokoleń działaczy i pracowników umysłowych w szeregach organizacji, którzy kładli większy nacisk na kwestię edukacji oraz tworzenie nowej kultury (CNT 1936; Boyd 1976: 126–129; Holguin 2002: 28; Rider 2002: 78; Smith 2002: 31, 2007: 259 i 260; Ovejero 2005: 149; Freán Hernández 2009: 639).

Obok placówek dla dzieci i młodzieży, anarchiści otwierali także szkoły wieczorowe dla dorosłych (tzw. nocne szkoły, *escuelas nocturnas*), w których uczono zarówno

najbardziej podstawowych przedmiotów, jak i tych technicznych, szerząc przy tym anarchistyczne ideały oraz kulturę, pragnąc przekazać robotnikom niezbędną wiedzę i stworzyć podstawy dla zarządzania przez nich uspołecznionym przemysłem po rewolucji społecznej (Navarro 2004: 68 i 69, 73; Ovejero 2005: 151). Prowadzi to do ateneosów, które także wypełniały istotną funkcję oświatową oraz kulturową. Organizacje tego rodzaju określić można mianem stowarzyszeń kulturowych, które rozwijały pasje i talenty literackie czy też szerzej artystyczne oraz promowały szeroko rozumianą naukę wśród swoich członków. Generalnie poza anarchistami tworzyli je także inni aktorzy polityczni (jak np. republikanie). Te konstytuowane przez wolnościowców pozostawały jednak skoncentrowane głównie na edukowaniu dorosłych (m.in. uczeniu ich pisania i czytania) czy publicznym czytaniu, a następnie dyskusji o literaturze anarchistycznej. Oczywistym było również to, iż postrzegano je także jako instytucje służące socjalizacji, szerzeniu ideałów anarchistycznych, krzewieniu nowej kultury, a nawet jako pewne instytucje samopomocowe, które mogły materialnie wspomagać robotników. Obok *ateneos* powstawały czasem biblioteki anarchistyczne, zaopatrywane nie tylko w literaturę *stricte* anarchistyczną, ale także w tę klasyczną, czy nawet pozycje naukowe lub popularnonaukowe, które niekiedy – czy to jako samodzielne instytucje, czy przy ateneosie – pełniły rolę swoistych „klubów książki”, służących jako miejsce do dyskusji. Ponadto traktowano je nieraz (np. przez syndykaty) jako krok przybliżający do stworzenia wolnej szkoły (Ribas 1910: 3; Navarro 2004: 67, 68, 182; Turbutt 2022: 3). Można także wymienić koła robotnicze oraz centra robotnicze, które potrafiły przybierać formy zbliżone do ateneosów i poza tym, iż stanowiły przestrzeń dla spotkań, debat czy przemówień, skupiały się na wspieraniu lub inicjowaniu przedsięwzięć natury kulturowej, społecznej czy nawet prasy anarchistycznej (Esenwein 1989: 130).

Za kolejny przejaw – najszerzej rozumianych – polityk prefiguracyjnych hiszpańskiego ruchu anarchistycznego można uznać konstytuowany przezeń alternatywny system medialny, któremu towarzyszył rozwój aparatu krytycznego oraz systemu wiedzy. W konsekwencji w anarchistycznej prasie publikowano analizy i krytyki istniejącego porządku, prowadzono dyskusje ideowe, toczono debaty taktyczne, a same tytuły prasowe odgrywały przy tym rolę edukacyjną oraz popularnonaukową, będąc również wykorzystywanymi do dyfuzji tworzonej przez siebie kultury, a także wartości. Pomiędzy 1868 a 1939 rokiem pojawiło się w Hiszpanii 850 tytułów prasowych związanych z ruchem anarchistycznym, spośród których wiele odznaczało się efemerycznym charakterem, część jednak cechowała się ciągłością i wieloletnią tradycją. Najwięcej czasopism powstało w Barcelonie, Madrycie, Walencji oraz Alicante. Tytuły posiadały najróżniejszy charakter (biuletyny informacyjne poszczególnych syndykatów, prasa informacyjna, magazyny popularnonaukowe, pisma teoretyczne itd.) i format (dzienniki, tygodniki, dwutygodniki, miesięczniki itd.). Spośród wszystkich periodyków do najważniejszych zaliczyć można: pismo „La Revista Blanca”, dziennik oraz oficjalny organ CNT

„Solidaridad Obrera” (pierwotna i najważniejsza była edycja barcelońska, wydawana niekiedy pod innymi tytułami, oprócz niej istniały także oficjalne lub nieoficjalne edycje w innych miastach), oficjalny organ FAI (*Federación Anarquista Ibérica*) „Tierra y Libertad”, pismo teoretyczne FAI „Tiempos Nuevos”, czasopismo „El Luchador” czy „Estudios” – periodyk skupiony na kwestiach kulturowych oraz seksualnych. Istotne znaczenie posiadały także biuletyny związkowe, tak na poziomie syndykatu, jak i szerszych federacji, a także tytuły wydawane w małych miejscowościach (Checa Godoy 1989: 61–63, 92–96; Ryszka 1991: 2–491; Cleminson 1995: 260; Dolores Saiz 1996: 141; Navarro 2004: 208).

Obok prasy wspomnieć można o publikowanej przez anarchistów literaturze. Nie ograniczali się oni bowiem do wydawania wyłącznie klasycznych pozycji literackich czy tekstów propagandowych bądź teoretycznych, ale także rozpowszechniali tworzone przez siebie poematy, opowiadania oraz powieści, pisane najczęściej przystępnym językiem, które można zaliczyć do gatunku *obrerista*. Były to najczęściej proste teksty, tworzone przez samych robotników bądź aktywistów, których fabuła posiadała jednoznaczny ideologiczny charakter (Esenwein 1989: 127 i 128).

Ważną rolę w życiu społecznym Hiszpanów odgrywały także bary i kawiarnie, które były miejscami służącymi zarówno rozrywce, jak i dyskusji. Te anarchistyczne często pełniły też funkcje swoistych ośrodków życia kulturalnego oraz politycznego. Dlatego poza podstawowymi zadaniami organizowano w nich czytania prasy i literatury, debatowano czy też organizowano koła edukacyjne oraz przedsięwzięcia kulturowe (np. wystawiano przedstawienia), a jednocześnie promowano w nich anarchistyczny styl życia (Esenwein 1989: 129 i 130). Na wspomnienie zasługują również organizowane przez anarchistów wszelkiej maści wydarzenia kulturowe, nierzadko w celach solidarnościowych bądź jako benefisy, jak np. Festiwal Apolo (*Solidaridad Obrera* 1919) czy pikniki (Navarro 2004: 20). Istotnym elementem konstruowania odrębnej tożsamości i nowej kultury były też obchody ważnych rocznic dla ruchu anarchistycznego oraz robotniczego, jak np. powstania Komuny Paryskiej czy tragedii na Haymarket Square („Tierra y Libertad” 1906: 1; Esenwein 1989: 128).

Przechodząc bezpośrednio do samej Konfederacji i jej struktury, podkreślić należy, iż była to heterogeniczna organizacja, w której ścierało się wiele prądów, postaw oraz wizji dotyczących strategii, struktur organizacyjnych, roli i zadań związków zawodowych czy też rewolucji społecznej. W konsekwencji związek odznaczał się złożonym podejściem strategicznym, które w dodatku zmieniało się pod wpływem przekształceń w kontekście politycznym. Toteż obok walki na płaszczyźnie ekonomicznej o cele rewindykacyjne (za pośrednictwem akcji bezpośrednich) CNT dążyło do destabilizacji istniejącego systemu politycznego za pomocą akcji strajkowych oraz protestacyjnych, a nawet w określonych kontekstach politycznych *cenetistas* potrafili sięgnąć po broń, dołączając lub próbując wywołać zrywy rewolucyjne.

Pomimo tego za trwałą i silnie rezonującą z politykami prefiguracyjnymi cechę związku uznać należy samą strukturę Konfederacji, która przybrała postać

elastycznej, pluralistycznej oraz niezbiurokratyzowanej organizacji, budowanej w sposób federalistyczny od dołu ku górze, opartej na autonomicznych i samorządnych syndykatach, co faktycznie odzwierciedlało pryncypia, wartości oraz bardzo ogólny kształt pożądanego społeczeństwa przyszłości przez wolnościowców. Konfederacja wymagała jednak akceptacji przez członków wszelkich podejmowanych decyzji, nawet jeżeli stało to w sprzeczności z ich wartościami, i apelowała o niekrytykowanie organizacji na forum publicznym. Same zaś organizacje związkowe wybierały własnych urzędników, najczęściej na rok, którym powierzano wykonywanie konkretnych zadań (Peirats 1974a: 9–11; Ryszka 1991: 304; Smith 2002: 31; Rocker 2004: 60 i 61; Garner 2006: 297 i 298; Marshall 2010: 457). Równocześnie związki wypełniać miały przypisywaną im przez anarchosyndykalistów rolę „uniwersytetu robotniczego”, jak i również stanowić zarodek przyszłego świata. Z jednej bowiem strony, miały one dostarczać niezbędnej wiedzy statystycznej, ekonomicznej czy o odpowiednim wykorzystywaniu technologii, jak i generalnie przygotowywać robotników do życia w przyszłym porządku. Z drugiej zaś, miały stanowić fundament oraz podstawową strukturę odpowiedzialną za organizację ekonomii w nowym łańdże (CNT 1936; Peirats 1974a: 8 i 9; Smith 2002: 31), co istotowo wykazywało podobieństwo z politykami prefiguracyjnymi. Wskazać należy jednak, iż niektórzy ideolodzy hiszpańskiego anarchizmu i Konfederacji uważali, iż zadania oraz rola syndykatów zakończą się wraz z rewolucją.

Prowadzi to do kolejnego aspektu rezonującego z politykami prefiguracyjnymi – zaaprobowaniem akcji bezpośredniej przez CNT, przy jednoczesnym odrzuceniu orientacji kratocentrycznej, co implikowało zakwestionowanie tak parlamentaryzmu i instytucji wyborów, jak i aspiracji do przejęcia władzy politycznej w państwie w celu odgórnego zmieniania świata, co oczywiście charakteryzuje anarchizm. Towarzyszyła temu krytyka demokracji parlamentarnej, a także przekonanie o niemożliwości dokonania zmiany społecznej w sposób odgórny, z czym korespondował pogląd, iż państwo nie może stanowić narzędzia prowadzącego do zmiany społecznej. Zamiast tego wspomnianą instytucję oraz władzę postrzegano jako immanentną część problemu (Peirats 1974a: 2–4, 11 i 12).

To, co zostało dotychczas powiedziane, pozwala uznać, iż polityki prefiguracyjne stanowiły integralną i istotną część działalności hiszpańskiego ruchu anarchistycznego w ogóle, jak i również samej Konfederacji, chociaż oczywiście aktywność ruchu nie ograniczała się wyłącznie do nich. W konsekwencji załączki anarchistycznego świata istniały w swych enklawach obok oficjalnego porządku społeczno-politycznego oraz kulturowego. Niewątpliwie wspomagało to rozwój tego masowego i wielopokoleniowego ruchu w Hiszpanii, m.in. poprzez demonstrowanie „anarchizmu w praktyce”, dając tym samym poczucie słuszności oraz realności anarchistycznych celów; pozwalając na wychowywanie kolejnych pokoleń anarchistów; a także wzmacniając i upowszechniając anarchistyczną kulturę, relacje społeczne oraz tożsamości. Źródłem prefiguracyjnej postawy hiszpańskich anarchistów była

odrzucająca kratocentryczną logikę doktryna anarchistyczna, co wskazuje na powiązanie pomiędzy politykami prefiguracyjnymi a anarchizmem. Ponadto nakazuje to przypuszczać, iż prefiguracyjna orientacja wolnościowców motywowana była głównie ideologicznie, pomimo że polityki prefiguracyjne pełniły istotną funkcję w podtrzymywaniu, umacnianiu i rozbudowywaniu ruchu.

■ REWOLUCJA SPOŁECZNA A POLITYKI PREFIGURACYJNE

W lipcu 1936 roku rozpoczęła się w Hiszpanii wojna domowa, która stanowiła jednocześnie asumpt dla rewolucji społecznej na obszarach zdominowanych przez anarchistów lub na takich, w których wolnościowcy cieszyli się istotnymi wpływami, a które nie znalazły się pod kontrolą zbuntowanych sił wojska oraz prawicy bądź też w pierwszych tygodniach wojny zostały wyzwolone przez anarchistów. Niewątpliwie sytuację rewolucyjną wzmagaly generalny paraliż i skrajna destabilizacja państwa, którego legitymizacja stała się wówczas pod znakiem zapytania. W konsekwencji chłopcy oraz robotnicy, początkowo spontanicznie i nierzadko poprzez związki przynależące do CNT, stanowiące wówczas podstawę dla tego procesu, samodzielnie inicjowali na takich terenach proces kolektywizacji wielu zakładów pracy, ziemi, a nawet usług miejskich oraz społecznych. Następnie zaś koordynację tego procesu wzięła na siebie – zajmująca ambiwalentne stanowisko i postawiona przed faktem dokonanym w postaci wybuchu rewolucji – Konfederacja. Same zaś kolektywy były autonomiczne oraz zarządzane samodzielnie przez swoich członków w oparciu o różnorodne formy demokracji bezpośredniej bądź uczestniczącej (tj. były samorządne), a ich wysiłki, wymiana dóbr, rozwój technologiczny, wspieranie najuboższych kolektywów wraz z troską o równowagę różnic społeczno-ekonomicznych w ich rozwoju i ogólnej produkcji, koordynowane były poprzez ustanawiane w tym celu federacje na różnych poziomach. Proces rewolucyjny nie ograniczał się wszakże wyłącznie do organizacji życia ekonomicznego. Zresztą kolektywy – zwłaszcza wiejskie – często wypełniały także funkcje kulturowe oraz społeczne (np. związane z realizowaniem świadczeń społecznych czy zapewnieniem opieki zdrowotnej). Ponadto paraliż państwa i ograniczenie jego legitymizacji stanowiły asumpt dla rozwoju oddolnych oraz samorządnych instytucji, pozwalających na zarządzanie sprawami społecznymi poza państwem. W następstwie tego ukonstytuowały się liczne oddolne ciała, jak zgromadzenia czy komitety. Innymi słowy, dokonały się wówczas istotne przekształcenia natury społeczno-ekonomicznej, politycznej, a także kulturowej w niektórych częściach Hiszpanii, ze szczególnym uwzględnieniem Katalonii (Guérin 1970: 122; Bookchin 1974: xiv, xxxi; Dolgoff 1974a, 1974c: 5 i 6, 1974b: 14; Leval 1974: 122–126, 2009: 69–233; Peirats 1974b: 126 i 127; Mur Mata 1996: 83–89; Duran 2002: 129 i 130; Mintz 2006: 143–161; Alexander 2007: 1–149, 330, 331, 393, 403–408, 436–438; Ealham 2005: 162; Noa 2010: 104 i 105; Pagès 2013: 76).

Wskazuje to na bardzo istotny aspekt związany z rewolucją społeczną w Hiszpanii – jej wybuch nie był odgórną i świadomą decyzją polityczną żadnej organizacji, w tym również CNT. Zamiast tego nastąpiła erupcja tego, do czego ruch anarchistyczny przygotowywał się poprzez syndykaty, prasę, literaturę oraz edukację, a także tego, co żyło wcześniej w anarchistycznej kulturze i instytucjach stanowiących enklawy nowego ładu (Duran 2002: 129 i 130). Pozwala to uznać, że w ówczesnym biegu wydarzeń nastąpiła „zmiana skali” części prefiguracyjnych rozwiązań, które z poziomu swoich nisz wyniesione zostały na wyższy poziom organizacji społecznej, zastępując oficjalne instytucje oraz organizacje. Analogicznie za wyraz polityk prefiguracyjnych należy uznać ustanawianie nowych instytucji i organizacji społecznych oraz ekonomicznych, takich jak kolektywy czy komitety (Boggs 1977/2010). Nie mniej istotne pozostaje również to, iż polityki prefiguracyjne ułatwiły (lub wręcz umożliwiły) ruchowi anarchistycznemu wykorzystanie dostrzeżonych możliwości politycznych (które powstały wskutek radykalnego osłabienia, a wręcz załamania się, aparatu państwa), by rozpocząć proces zastępowania istniejącego ładu tym pożądanym.

Anarchiści nie byli jednak w stanie w pełni urzeczywistnić swojego porządku. Niewątpliwie istotny wpływ na ten fakt posiadały nie tylko niewystarczająca siła wolnościowców i szerszy kontekst polityczny (wojna domowa oraz przejęcie kontroli nad wieloma częściami kraju przez puczystów, a także znaczenie innych aktorów z bloku antyfaszystowskiego), ale również niejednoznaczna postawa Konfederacji. Ta bowiem w kluczowym momencie opowiedziała się za współpracą z państwem republikańskim i innymi ugrupowaniami lewicy w imię jednolitego frontu antyfaszystowskiego, przedkładając to ponad rewolucję. Towarzyszył temu proces przekształceń w CNT-FAI (w czasie wojny doszło do połączenia obu organizacji), w którym wzrosło znaczenie liderów związkowych, a sama organizacja uległa procesowi centralizacji. W konsekwencji Konfederacja uczestniczyła w odbudowie państwa republikańskiego (w tym nawet wolnościowcy współtworzyli jego system terroru), legitymizowała je, a w pewnym stopniu można mówić wręcz o integracji jej przywódców z istniejącym porządkiem oraz dokooptowaniu części osiągnięć rewolucji w ramy istniejącego porządku (co wyrażało m.in. uregulowanie procesu kolektywizacji i samych kolektywów przez system prawny Katalonii oraz Republiki). Symbolem tego stało się wpierw wejście *cenetistas* do rządu regionalnego Katalonii, następnie zaś do rządu centralnego. Ułatwiło to władzom republikańskim i stalinistom ograniczanie, a wręcz cofanie przekształceń dokonanych wskutek rewolucji. Tyczyło się to zarówno płaszczyzny społeczno-ekonomicznej (tworzenie barier dla kolektywizacji oraz utrudnień dla istniejących kolektywów, momentami otwartego ich zwalczania), jak i politycznej (zastępowanie oddolnie powstających komitetów rewolucyjnych organami władzy samorządowej) (Guérin 1970: 139 i 140; Robeldo 1996: 321 i 322; Alexander 2007, t. 1: 336, 339–341, t. 2: 769, 874–875; Broué i Témime 2008: 166 i 167; Pagès 2013: 75–80; Ruiz 2014: 8, 9, 11, 90, 103, 113–117; Balcells i González 2017: 78, 86).

■ PODSUMOWANIE

Istotę polityk prefiguracyjnych stanowi jednocześnie dążenie aktorów politycznych do zachowania zgodności pomiędzy przyjętymi przez nich celami oraz stosowanymi środkami, a także konstruowanie nowych, alternatywnych względem tych oficjalnych, form życia społecznego, relacji społecznych, kultury i instytucji (obejmuje to również strukturę samego ruchu), które odzwierciedlają pożądaną cele oraz wyznawane przez danego aktora wartości, co ma tworzyć „enklawy” nowego porządku społecznego w „skorupie tego starego”. Oznacza to jednocześnie, iż strategia prefiguracyjna kwestionuje podejście zakładające dążenie do realizacji celów za „wszelką cenę”. Wobec tego kluczowe znaczenie posiada w tej orientacji również „droga” ku nim prowadząca i jej zgodność z celami, a co za tym idzie z wartościami oraz całą nadbudową ideologiczną danego aktora. Polityki prefiguracyjne wiążą się zatem z zakwestionowaniem etyki konsekwencjonalistycznej (konsekwencjalistycznej). Jednocześnie nowy ład konstytuowany ma być w sposób oddolny i samodzielnie (bez pośrednictwa instytucji państwa) przez prefiguracyjnych aktorów „tu i teraz”. Wiąże się z tym zasadniczo odmienny stosunek do państwa, które nie jest postrzegane jako narzędzie mogące służyć realizacji celów politycznych czy ogółu procesów zmiany społecznej. Oznacza to zatem, iż polityki prefiguracyjne faworyzują odrzucenie przez aktorów dążenia do przejęcia władzy politycznej w instytucji państwa oraz rezygnację z konwencjonalnej działalności politycznej. Zarazem zachęcają aktywistów do eksperymentowania.

W tym ujęciu polityki prefiguracyjne uznać można nie tylko za wyraz pragnienia uprawiania „innej polityki”, jak to postrzegają ich orędownicy, a przez to za alternatywę dla konwencjonalnych polityk i wizji zmiany społecznej, ale również za formę krytyki, a w skrajniejszym scenariuszu nawet negacji istniejącego porządku. Co więcej, uwypuklone aspekty omawianej strategii – pośrednio oraz na marginesie – dotyczą problemu rozumienia „polityki” i jej ram w obrębie nauk politycznych, które często wyrażają (sygnalizowaną we wprowadzeniu) perspektywę krótkocentryczną. Zgodnie z nią to państwo oraz władza państwowa stanowią punkt wyjścia w określaniu polityki jako takiej (stanowiąc w ogóle jej genezę). Oznacza to zatem, iż podejście to wskazuje źródła polityki i jej treści w instytucji państwa (jego organach, mechanizmach oraz w strukturach władzy), koncentrując się *de facto* na problemie władzy (jej sprawowaniu i dążeniach do jej opanowania). Jest to szczególnie istotne, albowiem takie ujęcie eliminuje wszelkie „niewładcze” formy wpływu i artykulacji interesów oraz poglądów (w tym i wartości), a także separuje rozumienie polityki od czynników społecznych (konfliktów, rywalizacji, sprzeczności, np. interesów) oraz kulturowo-ideologicznych (np. konfliktów idei) (Karwat 2015: 136, 145). Tymczasem polityki prefiguracyjne poprzez zademonstrowanie, iż może istnieć polityka poza państwem i władzą (a także przeciwko nim, dążąc do zastąpienia istniejącego ładu porządkiem bezpieczeństwa, bez użycia w tym

celu państwa oraz władzy, w postaci np. okresu przejściowego), jak i „niewładcze” formy wpływu oraz ekspresji wartości, kultury, interesów i ideałów, uwypuklają problemowość tego podejścia. Zresztą tak silne skupienie się na zagadnieniu władzy oraz państwa przez polską politologię może stanowić jedną z przyczyn tego, że omawiane podejście pozostaje szerzej nieznanie na gruncie polskich nauk społecznych. Polityki prefiguracyjne akcentują ponadto rolę i znaczenie podmiotu politycznego, a także jego działalności na poziomie mikropolitycznym. Uwypuklają przy tym znaczenie kultury, idei oraz wartości w analizie zmiany społecznej, demonstrując zasadność ich politologicznej analizy.

Poza racjami aksjologicznymi i ideologicznymi, które stanowią prawdopodobnie główny powód ich adaptowania przez aktorów politycznych, polityki prefiguracyjne wykazują się także pewną racjonalnością instrumentalną (rozumianą jako dobór odpowiednich środków do celów, które dany aktor pragnie urzeczywistnić). W tym też sensie mogą nie tylko stanowić wybór aksjologiczny lub ideowy określonego aktora politycznego, ale także strategiczny, który zwiększa jego możliwości polityczne realizacji zakładanych celów politycznych w określonym kontekście politycznym, zwłaszcza w sytuacji silnej destabilizacji istniejącego porządku. W tym też znaczeniu są one politycznie autoteliczne, gdyż służą określonym celom politycznym (np. zastąpieniu państwa bezpieczeństwa porządkiem, jak to miało miejsce w przypadku hiszpańskiego ruchu anarchistycznego).

Racjonalność polityk prefiguracyjnych, ale i problematyczną sprawczość polityczną (oddziaływanie) analizowanej strategii ilustrowali hiszpańscy anarchiści, którzy traktowali je jako integralną część strategii walki z państwem, kapitalizmem oraz ogólnie systemem dominacji. W istocie uzależniali możliwość wybuchu rewolucji społecznej i emancypację od stworzenia nowych, wolnościowych relacji społecznych, kultury oraz instytucji, stanowiących zarodek lub też enklawy pożądanego świata. W tym też sensie można mówić, iż anarchistyczne polityki prefiguracyjne demonstrowały anarchistyczne wyobrażenia i instytucje w praktyce dnia codziennego, realizując anarchistyczną utopię obok lub w „skorupie” istniejącego porządku. Pozwalało to jednocześnie wolnościowcom, z jednej strony, tworzyć nacisk na istniejący reżim, zwłaszcza w połączeniu z akcjami bezpośrednimi – np. w formie strajków, bojkotów czy sabotaży – będącymi również formami polityk prefiguracyjnych. Z drugiej zaś, instytucje oraz elementy pożądanego świata, a także nowa kultura i relacje społeczne, pozwalały anarchistom żyć oraz działać w zgodzie z własnymi wartościami, wzmacniać własną tożsamość zbiorową, a także tworzyć podstawy i elementy przyszłego ładu.

W kontekście tego, co zostało przedstawione, uzasadnione jest również uznanie polityk prefiguracyjnych za strategię, która ułatwiła anarchistom stworzenie masowego ruchu politycznego, a także wykorzystanie – przynajmniej częściowo – powstających dlań możliwości politycznych w sytuacji radykalnego osłabienia państwa oraz legalnego rządu. To bowiem wysłało sygnał wolnościowcom do podjęcia

szybkich i istotnych przemian na terenach zdominowanych przez ruch, kulturę oraz instytucje anarchistyczne, prowadząc do wybuchu rewolucji społecznej, która w pewnym stopniu wyrażała i rozwijała to, co wcześniej istniało w zarodkowej formie.

Niemniej same przekształcenia, jakie zaszły wskutek rewolucji, posiadały jedynie temporalny oraz ograniczony charakter. Anarchistom nie udało się bowiem nie tylko w pełni urzeczywistnić swojego porządku na zdominowanych przez siebie obszarach, a tym bardziej na terytorium całego kraju, ale w dodatku, po początkowych sukcesach w przekształcaniu rzeczywistości społeczno-politycznej, rewolucja zaczęła słabnąć, a wręcz się cofać. Niewątpliwie wpływ miała na to sama wojna domowa i powstały w jej następstwie kontekst polityczny; niewystarczająca siła ruchu anarchistycznego; znaczenie oraz działania pozostałych aktorów politycznych (w tym z bloku antyfaszystowskiego, jak np. stalinistów); ale i niejednoznaczna postawa CNT-FAI, związana m.in. z wejściem do władz centralnych oraz regionalnych (Katalonia), przez co można mówić nie tylko o legitymizacji władzy państwowej przez organizację, ale i o współuczestniczeniu w jej odbudowie, a przez to również o pewnej integracji z porządkiem oraz nadaniem priorytetu wojnie z faszyzmem i utrzymaniu jednolitego frontu antyfaszystowskiego kosztem rewolucji. W konsekwencji – odwołując się do zaproponowanego przez Törnberga modelu – nie doszło do zastąpienia istniejącego porządku, a do jego przeregulowania. Ponadto – co wskazuje na mieszany charakter oddziaływania – można wręcz wskazać na częściowe dokooptowanie CNT-FAI w ramy istniejącego porządku, w które włączono również część przekształceń, a pozostałe zaczęto ograniczać. Równocześnie Konfederacja uległa centralizacji, co oznacza, że ani anarchistyczna kultura polityczna, ani polityki prefiguracyjne nie zabezpieczyły przed odtworzeniem stosunków dominacji, nierówności czy centralizmu oraz biurokracji. Tym samym losy rewolucji, wojny domowej, Konfederacji i ruchu anarchistycznego w Hiszpanii wskazują jednocześnie, iż polityki prefiguracyjne nie są wolne od zagrożenia przed „wypaczeniem”, co oczywiście rodzi konkretne wyzwania dla aktorów prefiguracyjnych, zwłaszcza iż zmiana kontekstu politycznego lub położenia danego aktora politycznego może sprzyjać porzuceniu tej orientacji przez niego.

LITERATURA PRZYWOŁANA

- Ackelsberg Martha A. (1993), *Models of Revolution: Rural Women and Anarchist Collectivisation in Civil War Spain*, „Journal of Peasant Studies”, t. 20, nr 3, s. 367–388, <https://doi.org/10.1080/03066159308438514>.
- Alexander Robert J. (2007), *The anarchists in the Spanish Civil War*, T. 1 i T. 2, London: Janus.
- Aristófanos (1908), *Amor Libre*, „Tierra y Libertad”, 24.09.1908.
- Balcells i González Albert (2017), *Collectivisations in Catalonia and the Region of Valencia during the Spanish Civil War, 1936–1939*, „Catalan Historical Review”, nr 10, s. 77–92, https://revistes.iec.cat/index.php/CHR/article/view/143735/pdf_1277.

- Boggs Carl (1977), *Revolutionary Process, Political Strategy, and the Dilemma of Power*, „Theory and Society”, t. 4, nr 3, s. 359–393, <https://doi.org/10.1007/BF00206985>.
- Boggs Carl (1977/2010), *Marxism, prefigurative communism, and the problem of workers' control*, <https://libcom.org/library/marxism-prefigurative-communism-problem-workers-control-carl-boggs>. Artykuł pierwotnie ukazał się na łamach „Radical America”, t. 11, nr 6, s. 99–122.
- Bookchin Murray (1974), *Introductory Essay*, w: Sam Dolgoff (red.), *The Anarchist Collectives: Workers' Self-management in the Spanish Revolution 1936–1939*, New York–Montréal: Free Life Editions.
- Bookchin Murray (1999/2000), *Thoughts on Libertarian Municipalism*, <https://social-ecology.org/wp/1999/08/thoughts-on-libertarian-municipalism/>. Artykuł pierwotnie ukazał się na łamach „Left Green Perspectives”, nr 11, a w 1999 roku (26–29.08) wygłoszony został w formie referatu podczas konferencji „The Politics of Social Ecology: Libertarian Municipalism”.
- Boyd Carolyn P. (1976), *The Anarchists and Education in Spain, 1868–1909*, „The Journal of Modern History”, t. 48, nr 4, s. 125–170.
- Breines Wini (1980), *Community and Organization: The New Left and Michels' „Iron Law”*, „Social Problems”, t. 27, nr 4, s. 419–429, <https://doi.org/10.2307/800170>.
- Breines Wini (1989), *Community and organization in the New Left, 1962–1968: the great refusal*, New Brunswick: Rutgers University Press.
- Broué Pierre, Témime Émile (2008), *The Revolution and the Civil War in Spain*, Chicago: Haymarket Books, Consortium Book Sales.
- Cardenal F. (1907), *Del Amor*, „Tierra y Libertad”, 28.02.1907.
- Checa Godoy Antonio (1989), *Prensa y partidos políticos durante la II República*, Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca (Acta Salmanticensia 55).
- Cleminson Richard (1995), *Male Inverts and Homosexuals*, „Journal of Homosexuality”, t. 29, nr 2-3, s. 259–272, https://doi.org/10.1300/J082v29n02_10.
- Cleminson Richard (1999), *Martí Ibáñez, Félix*, w: David Foster (red.), *Spanish Writers on Gay and Lesbian Themes. A Bio-Critical Sourcebook*, Westport: Greenwood Press.
- Cleminson Richard (2003), „Science and Sympathy” or „Sexual Subversion on a Human Basis”? *Anarchists in Spain and the World League for Sexual Reform*, „Journal of the History of Sexuality”, t. 12, nr 1, s. 110–121.
- Cleminson Richard (2008), *Anarquismo y sexualidad (España, 1900–1939)*, Cádiz: Universidad de Cádiz (UCA).
- CNT (1936), *IV Congreso de la CNT*, https://es.wikisource.org/wiki/IV_Congreso_de_la_CNT.
- Cornish Flora, Haaken Jan, Moskovitz Liora, Jackson Sharon (2016), *Rethinking prefigurative politics: Introduction to the special thematic section*, „Journal of Social and Political Psychology”, t. 4, nr 1, s. 114–127, <https://doi.org/10.5964/jssp.v4i1.640>.
- Dixon Chris (2012), *Building Another Politics: The Contemporary Anti-Authoritarian Current in the US and Canada*, „Anarchist Studies”, t. 20, nr 1, s. 32–60.
- Dolgoff Sam (1974a), *Preface*, w: Sam Dolgoff (red.), *The Anarchist Collectives: Workers' Self-management in the Spanish Revolution 1936–1939*, New York–Montreal: Free Life Editions.
- Dolgoff Sam (1974b), *The Trend Towards Workers' Self-Management*, w: Sam Dolgoff (red.), *The Anarchist Collectives: Workers' Self-management in the Spanish Revolution 1936–1939*, New York–Montreal: Free Life Editions.
- Dolgoff Sam (1974c), *The Two Revolutions*, w: Sam Dolgoff (red.), *The Anarchist Collectives: Workers' Self-management in the Spanish Revolution 1936–1939*, New York–Montréal: Free Life Editions.

- Dolores Saiz Maria (1996), *Prensa socialista durante la dictadura de Primo de Rivera*, w: Paul Aubert, Jean-Michel Desvois (red.), *Presse et pouvoir en Espagne (1868–1975)*, Bordeaux–Madrid: Maison des Pays Ibériques, Ecole des Hautes Etudes Hispaniques; Casa de Velázquez.
- Duran Antoni Castells (2002), *Revolution and collectivizations in Civil War Barcelona 1936–9*, w: Angel Smith (red.), *Red Barcelona. Social Protest and Labour Mobilization in the Twentieth Century*, London: Routledge.
- Ealham Chris (2005), *Class, Culture, and Conflict in Barcelona, 1898–1937*, London–New York: Routledge.
- Esenwein George Richard (1989), *Anarchist Ideology and the Working-Class Movement in Spain, 1868–1898*, Berkeley: University of California Press.
- Franks Benjamin (2003), *Direct action ethic*, „Anarchist Studies”, t. 11, nr 1, s. 13–41.
- Freán Hernández Óscar (2009), *El anarquismo en la ciudad de A Coruña: un ensayo de contrasociedad*, „Zainak. Cuadernos de Antropología-Etnografía”, nr 31, s. 635–648.
- Garner Jason (2006), *Separated by an ‘Ideological Chasm’: The Spanish National Labour Confederation and Bolshevik Internationalism, 1917–1922*, „Contemporary European History”, t. 15, nr 3, s. 293–326, <https://doi.org/10.1017/S0960777306003341>.
- Gordon Uri (2005), *Anarchism And Political Theory: Contemporary Problems*, Doktorat: Mansfield College, University of Oxford.
- Gordon Uri (2008), *Anarchy alive!: Anti-authoritarian politics from practice to theory*, London–Ann Arbor: Pluto Press.
- Guérin Daniel (1970), *Anarchism: From Theory to Practice*, New York: Monthly Review Press.
- Holguin Sandie Eleanor (2002), *Creating Spaniards: culture and national identity in Republican Spain*, Madison: University of Wisconsin Press.
- Holloway John (2002), *Change the World Without Taking Power: The Meaning of Revolution Today*, London: Pluto Press.
- Holloway John (2003), *Is the Zapatista Struggle Anti-Capitalist?* <http://dev.autonomea.org/node/1599>. Artykuł pierwotnie ukazał się na łamach „The Commoner”, nr 6, 2003.
- Holloway John (2010), *Crack Capitalism*, London–New York: Pluto Press.
- Ibáñez Félix Martí (2005), *The sexual revolution*, w: Robert Graham (red.), *Anarchism. A Documentary of Libertarian Ideas*, t. 1, Montreal–Tonawanda–London: Black Rose Books.
- Joll James (1980), *The anarchists*, Cambridge: Harvard University Press.
- Karwat Mirosław (2015), *Metodologiczne dylematy i pułapki pojęcia polityczności*, „Politeja” t. 12, nr 4 (36): 133–153, <https://doi.org/10.12797/Politeja.12.2015.36.08>.
- Leach Darcy (2013), *Prefigurative politics*, w: David A. Snow, Donatella Della Porta, Bert Klandermans (red.), *The Wiley-Blackwell encyclopedia of social and political movements*, Malden: John Wiley & Sons.
- Leval Gaston (1974), *The Peasant Federation of Levant!* w: Sam Dolgoff (red.), *The Anarchist Collectives: Workers’ Self-management in the Spanish Revolution 1936–1939*, New York–Montreal: Free Life Editions.
- Leval Gaston (2009), *Wolna Hiszpania: Kolektywy podczas hiszpańskiej rewolucji 1936–1939*, Poznań: Oficyna Bractwa Trojka.
- López Arango Emilio, Diego Abad de Santillán (2014), *El anarquismo en el movimiento obrero*, Buenos Aires: ¡Libertad!
- Maackelbergh Marianne (2011), *Doing is Believing: Prefiguration as Strategic Practice in the Alterglobalization Movement*, „Social Movement Studies”, t. 10, nr 1, s. 1–20, <https://doi.org/10.1080/14742837.2011.545223>.

- Marshall Peter H. (2010), *Demanding the impossible: A history of anarchism*, Oakland: PM Press.
- Mintz Frank (2006), *Autogestión y anarcosindicalismo en la España revolucionaria*, Madrid: Traficantes de Sueños.
- Mur Mata Miguel (1996), *Educación libertaria en Aragón, 1936–38*, „Aula”, 8 (Ediciones Universidad de Salamanca), s. 77–91.
- Nash M. (1999), *Un/Contested Identities: Motherhood, Sex Reform and the Modernization of Gender Identity in Early Twentieth-Century in Spain*, w: Victoria Lorée Enders, Pamela Beth Radcliff (red.), *Constructing Spanish womanhood: female identity in modern Spain*, Albany: State University of New York Press.
- Navarro Javier (2004), *A la revolución por la cultura: prácticas culturales y sociabilidad libertarias en el País Valenciano (1931–1939)*, València: Univ. de València.
- Noa Francisco José Cuevas (2010), *La línea rojinegra educativa del anarquismo español*, „Historia Actual Online”, nr 21, s. 101–109.
- Ovejero Anastasio (2005), *Anarquismo español y educación*, „Athenea Digital. Revista de pensamiento e investigación social”, t. 1, nr 8, s. 145–158, <https://doi.org/10.5565/rev/athenead/v1n8.224>.
- Pagès i Blanch Pelai (2013), *War and Revolution in Catalonia, 1936–1939*, „Historical Materialism Book Series”, vol. 58, Leiden–Boston, Brill Academic Publishers.
- Peirats José (1974a), *What is the C.N.T. ?* London: Black Flag.
- Peirats José (1974b), *The Aragon Federation of Collectives: The First Congress*, w: Sam Dolgoff (red.), *The Anarchist Collectives: Workers' Self-management in the Spanish Revolution 1936–1939*, New York–Montreal: Free Life Editions.
- Peiró Juan (1930), *Ideas sobre sindicalismo y anarquismo*, Barcelona: Tip. „Cosmos”.
- Pellicer i Paraire Antoni (2005), *The Organization of Labour*, w: Robert Graham (red.), *Anarchism a documentary history of Libertarian ideas: From anarchy to anarchism (300 CE to 1939)*, t. 1, Montreal: Black Rose Books.
- Pérez F. (1910), *La Question Sexual*, „Tierra y Libertad”, 13.04.1910.
- Ribas G. (1910), *Nueuo Centro Obrero en Torelló*, „Solidaridad Obrera”, 12.03.1910.
- Rider Nick (2002), *The new city and the anarchist movement in the early 1930s*, w: Angel Smith (red.), *Red Barcelona. Social Protest and Labour Mobilization in the Twentieth Century*, London: Routledge.
- Robeldo Ricardo (1996), *Política y Reforma Agraria: de la Restauración a la Ila República (1868/74–1939)*, w: Angel Garcia Sanz, Jesus Sanz Fernandez, Miguel Artola (red.), *Reformas y políticas agrarias en la historia de España (de la Ilustración al primer franquismo)*, Madrid: Ministerio de Agricultura Pesca y Alimentación. Secretaria General Tecnica.
- Rocker Rudolf (2004), *Anarcho-syndicalism: Theory and practice*, Edinburgh–Oakland: AK Press.
- Ruiz Julius (2014), *The „red terror” and the Spanish Civil War: revolutionary violence in Madrid*, New York: Cambridge University Press.
- Ryszka Franciszek (1991), *W kręgu zbiorowych złudzeń: Z dziejów hiszpańskiego anarchizmu 1868–1939*, t. 2, Warszawa: Ośrodek Badań Społecznych.
- Saornil Lucía Sánchez (2005), *The Question of Feminism*, w: Robert Graham (red.), *Anarchism a documentary history of Libertarian ideas: From anarchy to anarchism (300 CE to 1939)*, t. 1, Montreal: Black Rose Books.
- Smith Angel (2002), *From subordination to contestation: The rise of labour in Barcelona, 1898–1918*, w: Angel Smith (red.), *Red Barcelona. Social Protest and Labour Mobilization in the Twentieth Century*, London: Routledge.

- Smith Angel (2007), *Anarchism, revolution, and reaction: Catalan labour and the crisis of the Spanish state, 1898–1923*, International studies in social history, New York: Berghahn.
- „Solidaridad Obrera” (1919), *El Festival del Apolo*, 11.01.1919.
- „Tierra y Libertad” (1906), *i11 Noviembre!*, 22.11.1906.
- „Tierra y Libertad” (1932), *El problema agrario está en pie*, 1.07.1932.
- Törnberg Anton (2021), *Prefigurative Politics and Social Change: A Typology Drawing on Transition Studies*, „Distinktion: Journal of Social Theory”, t. 22, nr 1, s. 83–107, <https://doi.org/10.1080/1600910X.2020.1856161>.
- Turbutt Sophie (2022), *Sexual Revolution and the Spanish Anarchist Press: Bodies, Birth Control, and Free Love in the 1930s Advice Columns of La Revista Blanca*, „Contemporary European History”, s. 1–19, <https://doi.org/10.1017/S0960777322000315>.
- Wallerstein Immanuel (2002), *New Revolts Against the System*, „New Left Review”, nr 18, s. 29–39.
- Yates Luke (2014), *Rethinking Prefiguration: Alternatives, Micropolitics and Goals in Social Movements*, „Social Movement Studies”, t. 14, nr 1, s. 1–21, <https://doi.org/10.1080/14742837.2013.870883>.

Maciej Drabiński

MEANING AND IMPORTANCE OF PREFIGURATIVE POLITICS. THE CASE OF THE SPANISH ANARCHIST MOVEMENT

In recent years, the prefigurative politics has attracted more attention from political scientists and sociologists. However, in Polish social sciences, the conception of prefigurative politics is almost unknown. In this context, the purpose of this article was to fill this research gap. This conception refers to a strategy or political orientation based on the coherence of goals and means used by political actors and building the foundations of the new social order, culture and relations „in the shell of the old world”. The practical dimension of this approach was described on the example of the activity of the Spanish anarchist movement up to the Civil War and Social Revolution (1936). This analysis also faced the problem of the importance of prefigurative politics for the Spanish anarchist movement. The assumption of this article was that prefigurative politics made an integral and important part of the attitude of the Spanish anarchist movement, which was proved by reviewing published sources and literature on the subject, as well as applying a comparative method.

Słowa kluczowe: polityki prefiguracyjne; anarchizm; Hiszpania; Confederación Nacional del Trabajo; anarchosyndykalizm

Keywords: prefigurative politics; anarchism; Spain; National Confederation of Labor; anarcho-syndicalism